

УДК 811.161.2'373.21:821.161.2-1

<https://doi.org/10.33989/2524-2490.2020.32.202467>

ЮЛІЯ БРАЇЛКО

ORCID 0000-0001-5203-7479

(Полтава) (Poltava)

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: santie@ukr.net

СЕМАНТИЧНА ПАРАДИГМА ОНІМА МАЙДАН В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті висвітлено результати спостережень над інтерпретацією оніма Майдан у мові української поезії. Установлено, що він став її значущим складником та активно функціює як текстовий і паратекстовий елемент, виявляючи передусім локативну, хронологічну, подієву семантику, також метонімічне значення «протестувальники». Віддзеркалюючи узуальні тенденції, цей топонім у досліджених текстах набуває символічних виявів і тяжіє до сакралізації. Засвідчено також розширення його асоціативного ореолу.

Ключові слова: український поетичний дискурс; онім; топонім; хоронім; ойкохоронім; урбанонім; агоронім; Майдан.

Суспільно-політичні події останніх років в Україні зумовили виникнення та активне функціонування не лише в українській, а й у інших мовах¹ оніма *Майдан*, семантика якого вийшла за межі просторової, трансформувавшись у символічну. Вітчизняна лінгвістика засвідчує непоодинокі розвідки, присвячені аналізу розвитку його значень і словотвірному потенціалові. Зокрема, відомі статті Т. Жили «На майдані коло церкви революція іде!..» (Жила, 2005), «Семантичні зміни лексеми *майдан* у сучасній пресі» (Жила, 2017), В. Красавіної «Від майдану до Майдану» (Красавіна, 2015), М. Редькви «Лексема *майдан* у дискурсі українського міста в період історичних змін» (Редьква, 2015). Побіжно цієї проблеми торкалися О. Тищенко (Тищенко, 2005), В. Куценко (Куценко, 2006), Н. Малюга (Малюга, 2006), Н. Поліщук (Поліщук, 2014; Поліщук, 2016; Поліщук, 2019, с. 161-162), А. Таран (Таран, 2014), М. Степаненко (Степаненко, 2015), О. Южакова (Южакова, 2016) та ін. Однак на периферії досліджень залишився художній дискурс і зокрема поетичний, хоча в ньому теж, як загальновідомо, послідовно відбита мовна динаміка. Згадаємо праці О. Гришко, яка принагідно проаналізувала семантику лінгвоідеологеми *Майдан* в українській художній прозі (Гришко, 2017, с. 165), О. Калити, яка виявила ознаки міфообразу Майдану у творах Д. Павличка (Калита, 2017, с. 41), М. Стецик та С. Баранської (Стецик, & Баранська, 2019), М. Скаб і Н. Тимків (Скаб, & Тимків, 2018, с. 80-81), які звернули увагу на концептотвірний потенціал власної назви *Майдан*, залучивши до аналізу поетичні тексти.

З огляду на сказане вище вважаємо **актуальною** тему нашої статті, **мета** якої – аналіз семантичних інтерпретацій оніма *Майдан* у мові української поезії.

Досліджуючи шлях набуття лексемою *майдан* ознак власної назви, учені акцентують на тому, що «події 2004 року визначили провідну роль Майдану Незалежності у подальшій історії. Саме тоді Майдан почали уживати як самостійний урбанонім (без другого компонента назви), саме тоді він набув символічного значення» (Редьква, 2015, с. 262). О. Южакова додає: «Після революційних подій [вочевидь, ідеться про Помаранчеву революцію. – Ю. Б.] онімізовану одиницю *Майдан* як елемент еліптичного варіювання, утворену від агороніма *майдан Незалежності*, що став символом революційних подій в Києві, переоцінено, вона набула низку нових сем <...>» (Южакова, 2016, с. 81). Т. Жила слушно зауважує, що семантика оніма-неологізма *Майдан* частково мотивована й відповідною загальною назвою: «Для українців майдан є місцем, де відбувалися визначні історичні події. Згадаймо рядки з поезії М. Бажана про переяславський майдан <...> В устах багатьох українців набули нового значення призабуті тичининські слова "На майдані біля церкви революція іде..."» (Жила, 2005, с. 89). Додамо, що асоціативний зв'язок

¹ Наприклад, російській (Николенко, 2007; Озерова, 2010; Полякова, 2014; Сегал, 2013; Химик, 2015; Смирнова, 2017), словацькій (Саболова, 2018), польській, французькій (Степаненко, 2015, с. 9).

майдан – історичні події зафіксовано ще в художніх джерелах ХІХ ст., як-от у поезії П. Куліша: *Ясно, ясно осіннєє сонце / Переяслав освітило; / ясно, рясно запорозьке військо / На майдані червоніло*. Аргументованим є й таке твердження: «У мовній і суспільній свідомості українців від часів козаччини до історичних подій початку ХХ і ХХІ століть витворилася стійка асоціативно-образна константа: майдан – це боротьба, протест, застереження про соціальну чи політичну небезпеку» (Красавіна, 215, с. 108).

З опертям на денотативно-номінативні ознаки кваліфікуємо власну назву *Майдан* як топонім та – вужче (Торчинський, 2008, с. 548) – як хоронім, ойкохоронім, урбанонім, агоронім.

Зіставний аналіз наведених вище лінгвістичних праць, які стосуються функціонування пропріатива *Майдан* в українській мові початку ХХІ століття, виявив таку його узуальну семантичну парадигму: 1. Майдан Незалежності – головна площа Києва // Місце, де відбулися три доленосні для України революції (Революція на граніті, 1990 р.; Помаранчева революція, 2004 р.; Революція Гідності, 2013–2014 рр.) // Місце, де виборюються права людини, де вона висловлює свою громадянську непокору, де відстоюються її демократичні свободи // Місце, де відбуваються важливі історичні події. 2. *перен.* Місце як символ свободи. 3. *перен.* Мітинг, акція протесту // Мирний протест, демократичні перетворення, зміни, які відбулися в післякучмівську і післяянуковичівську добу // Мирний політичний протест шляхом проведення мітингів і демонстрацій у центрі столиці країни, в яких бере участь велика кількість громадян, незадоволених результатами виборів глави держави або парламенту. 4. *перен.* Люди, які беруть участь у мітингу, збірна назва для мітингувальників, протестувальників // Велике зібрання людей, яке ухвалює щось важливе. 5. *перен.* Масовий, неформальний народно-визвольний рух в Україні, зокрема проти режимів Кучми, Януковича та за громадський контроль над владою // Форма самоорганізації великої громади. 6. *перен.* Демонстранти на Майдані Незалежності в період з 22 листопада 2004 року до кінця грудня 2004 року, що брали участь у Помаранчевій революції, підтримуючи кандидата на посаду Президента України Віктора Ющенка. 7. *перен.* Період перебігу історії. 8. *перен.* Політична ситуація. 9. *перен.* Докорінна зміна в суспільстві, у суспільній свідомості. 10. *перен.* Символ України у світі. 11. *перен.* Український народ узагалі // Народ. 11. *перен.* Символ боротьби. 12. *перен.* Символ перемоги. 13. *перен.* Новий відлік часу. 14. *перен.* Стан душі. Невиокремленим, однак, залишилося таке переносне значення – «протестувальники на Майдані Незалежності в час Революції Гідності»: *У разі непідписання «Угоди про асоціацію» Майдан вимагає імпічменту Януковича за зраду національних інтересів (з вимог, ухвалених Євромайданом 24.11.2013); Ми втрачаємо цінності, за які стояв Майдан (Перший. Канал соціальних новин, 21.11.2019).*

Зваживши на загальномовні тенденції, ми дослідили семантичну парадигму цієї власної назви в українському поетичному дискурсі. Більшість із близько 300 зафіксованих художніх уживань топоніма *Майдан* засвідчують репрезентацію конкретного локативного значення «майдан Незалежності – основна площа Києва» з одночасною актуалізацією значення «революція» / «народний протест» та часовою прив'язкою (2004 р. або 2013–2014 рр.), подеколи орієнтовною: *Отак ми стоїмо, як скуті на Майдані / прокляттям родовим, а прапори – в руках (В. Неборак); <...> І стоять на Майдані жінки, / Наче статуї, ковані з льоду; <...> А на Майдані був я в караулі, / Готовий спалахнути, як бензин, / Від першої спецназівської кулі, / Що загнана була вже в магазин!; Розстріляний мій брат, погіб і він за мене – / Михайло Москалюк, що псевдо мав Спартан. / Чи не за них я жив своє життя шалене, / Чи не за них я йшов стояти на Майдан?; Я прийшов на Майдан в двадцять першій сторіччі <...> (Д. Павличко); Та віри дух у душах не зник / В ті ідеали вивірені, давні – / Хіба ж, скажіть, ми з вами не за них / Грязюку й сніг місили на Майдані? (О. Ірванець); На Майдан твій батько пустив тебе, / Протест обіцяв бути мирним. / Але ти зустрів на Майдані людей, / Готових віддати життя за країну, / Що вірили у свої сили, / Зводили барикади, / Ти вирішив стати з ними / В обороні свободи... (О. Ярмола).* Установлення конкретної хронологічної компоненти оніма *Майдан* часто можливе лише з опертям на дату написання твору², проте часто на це вказують контекстуальні засоби, наприклад: *Я писав йому: «<...> мільйон людей на Майдані, і всі окропом люрають, / і всі скандують: «Пер-фе-*

² Очевидно, що в тексті, створеному до 2013 р., пропріатив *Майдан* не стосуватиметься подій Революції Гідності.

цький! «Пер-фе-цький!» / з надією, що ти з'явишся, / <...> / заспіваєш дуєтом з Катериною Білозір чи Оксаною Білокур, / очолиш Партію промисловців і підприємців, / штурмом візьмеш Кабмін без єдиного пострілу / і проведеш Хав'єра Солану по саунах Києва! (Ю. Андрухович); Минає осінь. Скільки поколінь, / як кінь козацький виріс із лошатка?! / Згубив підкову на **Майдані** кінь... / Усе спочатку. Знов усе спочатку (В. Слапчук); Україно, ніч була студена, / На **Майдані** спала дівтора / І мовчала правдомовна сцена, / І дрімала ватра край Дніпра. / І тоді, мов армія Батія, / «Беркутів» нахлинула орда (Д. Павличко); Небесна Сотня – не перформенс, / Фундамент завтрашньому дню. / Вона на київському **Майдані** / Постала з гніву і вогню (В. Бабух); А на **Майдані** – поруч – Гімн і мат. / Ату! Ату! – «бульдози» на бульдозері. / І «беркути» докльовують пташат... (Л. Бенедикшин); Опівночі дзвонять дзвони – / На **Майдан** до оборони! (С. Лірник). Натомість у вірші О. Ірванця експліковано всі три узуальні хронологічні складники цієї власної назви (Гарний він у сонячний день, / І в снігу, і у мряці колючій. / Серце Києва. Наш **Майдан**. / Місце наших трьох революцій), а в поезії Н. Дички спостерігаємо транспозицію часової семантики, яка має рамки 2004 – 2013–2014 – майбутнє (Вже третій **Майдан** наближається, люди!; Ідуть на смерть / укотре хлопці наші. / Кому на зміну / завтра стати в стрій? / Чого мовчиш, задихана Європо? / <...> / І – знов **Майдан**!?? / Вже третій – за рахунком!? / <...> / Гряде **Майдан**!).

У поетичних текстах актуалізовано й таке локативне значення, як «місце загибелі», актуалізатором якого є екстралінгвальний чинник: А коли почали гинути хлопці на **Майдані** / Вона перед іконами синці на колінах простояла <...> (Б. Гуменюк); Ми, лагідні, святі, несамовиті, / Всі помремó, в призначеній порі, / Лиш ті не вмруть, що на **Майдані** вбиті <...>; Ми полягли на київському **Майдані**, / Вже всоте зупиняючи орду; На **Майдані** – квіти перев'ялі, / Сотню поховали, тиша тиша; Путінська потворо, імперська маро, / <...> / Вийдуть проти тебе на **Майдані** вбиті / І рожденні сотні в прапорах УПА; Одні – побиті в сотні на **Майдані**, / А друзі – в ілловайському котлі (Д. Павличко); Цвітуть на **Майдані** смерті тюльпани, / Тріпочуть на вітрі криваві знамена, / Вогонь облизує трупи і рани <...> (А. Любка); Герої не вмирають. Просто йдуть / з **Майдану** в небо. В лицарі – зі смерті (М. Савка); Друзі / витягали постріляних / із-під вогню барикад / і склали їх посередині **Майдану**, / щоб відпочили. / <...> / Надіюсь, / що по дорозі до неба / загиблі повернулися на мить / до **Майдану**, / щоб захопити з собою / по квіточці. / <...> / З **Майдану** / не проводжали вас / трембіти, / не грали вам / дзвони, – / доносились тільки / вибухи гранат, / які заглушували вас / і випихали / поза буття (Б. Бойчук); З неба дивиться Нігоян / І вся наша Небесна Сотня. / <...> / І в осінньому небі пливе, / Все пливе над **Майданом** кача... (О. Ірванець); А біль від жалоби – на всю **Україну**, / Нас ангели білі **Майданом** несуть (Р. Кахович); – Мамцю, де мій тато? – Загинув на **Майдані** (Н. Дичка); І можна дивитись на теплім дивані, як гинуть за тебе на справжнім **Майдані** <...> (Г. Виноградська).

Досліджувана власна назва може виконувати в художньому тексті також функцію хрононіма (фактоніма, тумультоніма (Торчинський, 2008, с. 267, 269), як-от у назвах віршів / циклів віршів: «Промовляння після **Майдану**» (В. Неборак); Небесна тисяча (Після **Майдану**) (Н. Дичка); «Кілька віршів епохи стояння на **Майдані**» (О. Ірванець). Темпоральне значення «новий відлік часу» простежуємо в похідному онімі **Помайдання**, неодноразово вживаному Д. Павличком.

Актуалізація подієвої семантики хороніма **Майдан** уможлиблює встановлення його асоціативного зв'язку з прецедентною власною назвою **Крути**, в основі якого значеннєві компоненти 'національна трагедія', 'місце битви': Двадцятье лютого... **Майдан**... Гірка отрута... / Немовби вдруге пережив народ наш **Крути** (Т. Коковський); ...Почорнів білий сніг біля **Крут**, / Поле битви калиною скраплене... / Наша доля гартується тут, / На **Майдані**, з Європою братньою (М. Максимець); **Майдан** Вкраїні ствердив славу, / на гідність право, на життя. / Земних синів Небесна Сотня / злетіла до героїв **Крут**, / між синьо-золоті полотна, / лишивши горе й біль покут (В. Пащенко); Лише сто літ... І про далекі **Крути** / Нам нагадав новий **Майдан** (О. Гордон); На **Майдан**, немов колись на **Крути**, / Наступає старшобратній мат (Д. Павличко).

Метонімічним шляхом утворене таке значення ойкохороніма **Майдан**, як «протестувальники»: **Майдан** – се ми. Багато нас, не тьми, / О ні, не тьми, шанований поете! / Ми радісно розкинули намети / Посеред міста, посеред зими (Р. Лубківський);

Втомилась Вітчизна від фальші й сліпого блукання, / Ідею братання народів підтримав **Майдан** (І. Руснак). Здебільшого воно зазнає в поезії хронологічної конкретизації («демонстранти на Майдані Незалежності в час Революції Гідності») завдяки залученню фонових знань: <...> *Атеїстка без жодної сльозинки в оці / Мужньо прооперувала весь **Майдан*** <...> (Б. Гуменюк); *Відома курва, радниця тирана, / Що розстріляти наказав **Майдан**, / Благає в Бога прощення для нього* <...> (Д. Павличко); *Здрігнувсь **Майдан**. Злетіло понад світом: / «Героям слава! Слава **Україні!**»* (Є. Комісарук). Популярними засобами метонімізації є лексеми, що викликають слухові образи (**Майдан** співає, гримить (Д. Павличко); *затих* (О. Сінчук); *зове, кричить* (Л. Генік), *стогне* (Н. Дичка, Н. Природна)), статичні (**Майдан** стоїть (Д. Павличко, М. Савка, Н. Дичка П. Остап'юк)) або динамічні (*іде* (Д. Павличко), *вібрує* (Н. Дичка)).

Поетичним віддзеркаленням узуальних тенденцій детопонімізації оніма **Майдан** є надання йому символічних значень (свободи, патріотизму, жертвовності, гідності, незламності духу, початку нового життя тощо). Ці перетворення можемо простежити навіть в одному контексті, як-от в О. Боровець: **Майдан** вимерзає, але не вмирає **Майдан**. / <...> / *Виходь на **Майдан**, за **Майдан** і заради **Майдану!*** Письменники вдаються й до оказіональних символічних узагальнень (**СЕРДЕЦЬ найвища ВИСОТА – / це наш МАЙДАН!** (Н. Дичка)). З оперттям на них устанавлюють такі асоціативні зв'язки: **Майдан** – **Україна** (**Майдан** – *се **Україна** в **Україні*** – / *З вітчизною, з народом і людьми!*; **Україні** – *жити: / **Майдан** у людських душах заяснів!* (Р. Лубківський); *Наш **Майдан** – то вічна і безкрая / **Україна**, як небес блакить!*; <...> *тебе я стріну, / Немов сліпцеві покажу **Майдан**; / Побачиш ти повсталу **Україну**, / Не тлум, а легіони громадян* (Д. Павличко)); **Майдан** – *ріка* («*ріка **майдан***» (назва вірша Я. Устимко); **Майдан** – *як ріка... В неї входим щораз / опісля сумнівних здобутків. / Кривавить слідами невпинна ріка* (Ю. Курташ-Карп)); **Майдан** – *музика* (*Хай же грає океан в розгоні – / Твій **Майдан**, як Господа орган!*; *Збережи нам волю довгождану, / Крайце вмири, та в рабство не впади, / Музику звитяжного **Майдану!** / Не віддай під тупоти орди!*; *Могутнє то життя, як музика **Майдану**, / Як воскресаюча із-під крижин весна!* (Д. Павличко); **Майдан** – *вогонь* (...*Відблиск **Майдану** над горами... / Пломеніє від нього Свіча – / до Дністра поспішає просторами...* (Н. Дичка); **Майдан** *згорів у вирі прапорів, / Згоріли люди, нероженні діти* (В. Китайгородська)). Виявляємо й досить несподівані паралелі: **Майдан** – *нерв* (**Майдан** – *це нерв...* (Д. Павличко)); **Майдан** – *стріла* (<...> *Кожен з нас – тятива, / Що напнула **Майдан*** <...> (Р. Лесюк)); **Майдан** – *Микола Мушинка* (*Похилий, мов пшеничний лан, / Подоба колоска тяжкого, / Ходячий київський **Майдан**, / Дух українства світового* (Д. Павличко)). Мовознавці слушно зазначають, що «образ **Майдану** також міфологізується, оскільки це місце зіткнення антагоністів і протагоністів, міфічне поле бою між добром і злом» (Калита, 2017, с. 41); «онім з генералізованою топомемою трансформується в ціннісну філософему: **Майдан** – територія негеографічна, **Майдан** – це позиція, протест <...> феномен національного самоусвідомлення й самовіднайдення, це реальний топос свободи й повноти національного буття <...> (Стецик, & Баранська, 2019, с. 135); «<...> через його призму концептуалізувалися морально-духовні цінності українського народу» (Красавіна, 2015, с. 108).

Символізації власної назви **Майдан** сприяє граматичний чинник, зокрема вживання її в нехарактерній для онімів плуральній формі: *Не знав я, де моя держава, / **Майданів** сотні й курені* (Д. Павличко); *Рабство у генах лікують повстаннями / Вільних **майданів** вітри* (Н. Крісман); *Ми проростаємо в **Майдани** / Серцями, повними надій* (С. Сірий). Щоправда, це може відбуватися і з іншою метою, наприклад, для увиразнення протиставлення **Майдан** – **Антимайдан** (*Два **майдани**. На одному – пісня, / Клич свободи, дзвони боротьби, / А на другім – пліснява зловісна, / Хахлашня, перевертні, раби. / <...> / **Шахтарі**, збудіться! Годі спати, / **Випростайте** кості гордих спин, / **Підіпріть** степи, **Дніпро**, **Карпати**, / Два **майдани** оберніть в один* (Д. Павличко); <...> *Дві ери, дві епохи, два **Майдани**, / І дві країни... ніби з двох планет. / Автобуси, міліція, кордони, / І клунки з «тормозками» у руках, / **Забуті** і **недіючі закони**, / І навіть різне небо у очах* (П. Мага)), констатації існування позакиївських локусів народних протестів (*На **Майданах** / **Заходу** і **Сходу** / **люд** в біді єднається, / як вміє!* (І. Шупняк-Федоришин)) чи факту позначення онімом **Майдан** кількох подій (<...> *древнім вітрам і не сниться змитати / погибельне листя з осінніх **майданів*** <...> (І. Римарук)).

Уживаючи множинну форму, письменники здебільшого передають узагальнене значення «народний протест» (*Всі майдани розігнати можна, / Та народу ти не розженеш!*; <...> *Хто раз повстав, той сто разів повстане, / Знов дзвони великодні загудуть, / І встануть ще могутніші Майдани, / Здолає воля самолюбну лють* <...> (Д. Павличко); <...> *той, хто сам себе назвав монархом, / Відповідати має, як монарх.* / <...> / *За те, щоб пожила моя країна, / Не на Майданах, а одним життям* (П. Мага); *Коли розколюється світ / На до і після, / Вчора й завтра, / Коли на горло нашій пісні / Нахабно накладають лапи / Обривають наш політ, / Тоді з'являються Майдани, / Тоді мільйони в унісон / Співають гімни і молитви, / І діє тут один закон – / Закон об'єднаної сили, / Закон завзяття й боротьби* (Л. Пуляєва). Зауважимо, що для актуалізації цього значення як домінанти може бути застосована і традиційна сингулярна форма: *Повторення Майдану не спинить – / карбує крок молодше покоління* (Н. Дичка); <...> *А завойоване Майданом / вожді поділять?* (В. Пащенко); *У нас іще літо поки, / Та я дві поради вам дам: / 1. Зберігайте спокій. / 2. Підмітайте Майдан* (О. Ірванець).

Поетичний дискурс тяжіє до сакралізації оніма Майдан, що не дивно з огляду на узуальну рецепцію його референта через призму християнського світобачення (Дем'яненко, 2015, с. 473). Такі конотації накладаються на а) локусну семантику («місце, де здійснюються обрядові дії» (*Молися Господу, народе мій з Майдану* <...>; *На Майдані – з Богом тиха мова, / Є там Рада; Отче наш, ми люди на Майдані, / України правдою живі; В благословенний день собі сказав я: «Досить! / Боятись перестань, і на Майдан іди, / І сповідайсь, як муж, що милості не просить!»* (Д. Павличко); *Скорботна тиша на Майдані – / Не шум боїв, а молитви* (О. Тичко); <...> *Як на прощу, ідуть на Майдан: поклонитись загиблим, / Скласти шану живим, уцілілим, за всіх помолитись* (М. Шеверного); «місце, де перебувають сакральні особи / сутності» (<...> *це Богородиця варить банюш / для тебе для мене / для дітей на Майдані* <...> (І. Римарук); *Ми його [маля «Гідності й Віри у Добро і Справедливість»] і виглядим, і виходим, / Хліба віддамо крихти останні! / Ми його своїм зігрієм диханням / В потаємних яслах на Майдані* (О. Ірванець); *На широкій, на Господній длані / Злотоверхий Київ наш стоїть, / Дух життя являє на Майдані / Молоду снагу тисячоліть* (Д. Павличко); *Зима згоріла в полум'ї боїв, / В іржавих плямах крові на знаменах, / <...> / Коли народ знедолений воскрес, / Камінням розбиваючи кайдани, / І янголи з обурених небес / Десантом опускались на майдани* (Л. Юферова)); б) значення «протестувальники», унаслідок чого спостерігаємо такі асоціації: *Майдан – віряни (І хрестився Майдан, наче київська проща, / Ніби вперше почув і побачив Христа* <...> (Д. Павличко); ... *Сей спокій Майдану – нечувана річ. / Наметова тиша. Молитви пророчі* (Р. Лубківський)); *Майдан – духівництво (Може, аж тоді народом станем, / Як збагнемо, хто вони й хто ми, / Як новим охрещені Майданом / Знову станем вільними людьми* (Д. Павличко); <...> *Рветься серце на площу, охрещену свято Майданом* <...> (М. Шеверного)); *Майдан – Ісус Христос (Володарю життя і смертної потуги, / Благослови Майдан з мільйонами розп'ять / Не дай народові моему вмерти вдруге* <...> (Д. Павличко); *Тут мало співчуття, були важкі хрести. / Майдан прийняв за нас гріхів спокуту* (І. Зінковська)); *Майдан – результат Господньої / сакральної дії (Вставай, Україно! Тобі пощастило / Підняти над світом Майдану вітрило, / Як Бога знамення, як голос Дніпра* (Д. Павличко); *Тож хай не згасне дзвін Майдану!* (Н. Дичка).

Те, що топонім Майдан, який з'явився в українській мові 2004 року, став значущим, «знаковим» (Стецик, & Баранська, 2019) складником художнього дискурсу, не викликає жодних сумнівів. Ще одним доказом цього є активне застосування його як паратекстового елемента: у назвах книг та / чи циклів віршів – «*Вірші з Майдану*» (Д. Павличко), «*Знакове світло Майдану*» (Н. Дичка), «*Кілька віршів епохи стояння на Майдані*» (О. Ірванець); у заголовках віршів – «*На Майдані, біля хоругви*», «*Два Майдани*», «*Переведіть мене через Майдан!*» (Д. Павличко), «*Майдан*» (В. Гук), «*Майдан*», «*Вітер з Майдану*», «*Голос Майдану*», «*Третій Майдан*» (Н. Дичка), «*Суть Майдану*» (І. Драч), «*Два Майдани*» (П. Мага), «*Зов Майдану*» (Л. Генік), «*Вірш, написаний на Майдані*» (О. Гаджій), «*Лист з Майдану*» (Р. Кахович), «*20 лютого... Майдан...*» (Т. Ковковський), «*Круки над Майданом*» (П. Остап'юк), «*Пам'яті загиблих на Майдані*» (У. Письменна), «*Стогне Майдан*» (Н. Природна), «*Тиша на Майдані*» (О. Тичко), «*Ми проростаємо в Майдани*» (С. Сірій) тощо.

«Процес семантичного й конотаційного оновлення цієї лексеми не стищує своїх обертів <...>», – зауважує М. Степаненко (Степаненко, 2015, с. 8). Цю тенденцію спостерігаємо і в українському поетичному дискурсі.

У проаналізованих поетичних зразках онім *Майдан* функціює як текстовий і паратекстовий елемент та виявляє передусім локативну, хронологічну, подієву семантику, також актуальним є метонімічне значення «протестувальники». Віддзеркаленням узуальних тенденцій є генерація ним символічних значень, набуття сакральних конотацій. Водночас засвідчуємо розширення асоціативного ореолу хороніма *Майдан* унаслідок індивідуально-авторських прирощень, які здебільшого його детопонімізують.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Гришко О. П. Вербалізація української ментальності в художньому дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ століть : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2017. 235 с.
- Дем'яненко В. Майдан. *Енциклопедичний словник символів культури України* / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В. М., 2015. С. 469–475.
- Жила Т. «На майдані коло церкви революція іде!...». *Українська мова*. 2005. № 4. С. 88–93.
- Жила Т. Семантичні зміни лексеми *Майдан* у сучасній пресі. *Слов'янські мови: історія та сучасність* : тези доп. та повід. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. Вип. 2. С. 36–37.
- Калита О. Засоби поляризації міфологізованих образів у «Віршах з Майдану» Дмитра Павличка. *Дивослово*. 2017. № 2. С. 38–41.
- Куценко В. Оцінний потенціал ідеологічно маркованої лексики в сучасному українському політичному дискурсі. *Лінгвістичні студії*. 2006. № 14. С. 188–193.
- Красавіна В. Від майдану до Майдану. *Культура слова*. 2015. № 82. С. 102–108.
- Малюга Н. М. Площа Свободи в Харкові, майдан Незалежності в Києві: спроба концептуального аналізу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Лінгвістика». Херсон : ХДУ, 2006. Вип. IV. С. 173–177.
- Николенко Н. И. О функционировании украинских лексем «помаранчевый», «майдан» в русском языке. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серия «Филология». 2007. Т. 20 (59). № 1. С. 179–185.
- Озерова Н. Г. Міжмовна взаємодія в сучасному російському газетному дискурсі. *Мовознавство*. 2010. № 4–5. С. 40–46.
- Поліщук Н. Лексика Майдану на сторінках української преси. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2016. Z. IV. С. 141–147.
- Поліщук Н. О. Термінологіка як джерело оновлення газетного тексту (на матеріалі газет перших десятиліть ХХІ ст.) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2019. 264 с.
- Поліщук Н. Термінологічна лексика Майдану (на матеріалах газет «Дзеркало тижня», «Українська правда», «Газета по-українськи», «Високий Замок». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Проблеми української термінології. 2014. № 791. С. 138–143.
- Полякова Т. Функционирование украинизма майдан в русском политическом медиадискурсе. *Политическая лингвистика*. 2014. Вип. 4 (50). С. 173–179 URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/funktsionirovanie-ukrainizma-maydan-v-russkom-politicheskom-mediadiskurse> (дата обращения: 11.10.2019).
- Редька М. Лексема майдан у дискурсі українського міста в період історичних змін. *Obce/swoje. Miasto i wieś w literaturze i kulturze ukraińskiej XX–XXI wiek* / red. K. Glinianowicz, K. Kotyńska. Kraków, 2015. S. 259–269. URL: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/19678/file.pdf> (дата звернення: 18.11.2019).
- Саболова Д. Новообразования на базе лексической единицы МАЙДАН в интернет-пространстве. *Русин*. 2018. № 52. С. 207–220. URL: <http://journals.tsu.ru/uploads/import/1733/files/52-02-207.pdf> (дата обращения: 16.10.2019).
- Сегал Н. А. Пространственные топонимы в словаре и тексте. *Лінгвокогнітологія і мовні структури* : матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф., (14–15 лют. 2013 р.). Дніпропетровськ, 2013. С. 67–71.
- Скаб М., Тимків Н. Концепт МАЙДАН як пасіонарна лінгвоментальна одиниця. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Романо-слов'янський дискурс. 2018. Вип. 807. С. 78–83.
- Смирнова Т. Н. Заимствованные концепты в близкородственных языках (МАЙДАН). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія». 2017. Вип. 77. С. 55–57.
- Степаненко М. Українська мова і суспільно-політичні трансформації сьогодення. *Українська мова*. 2015. № 2. С. 3–23.
- Стецик М. С., Баранська С. В. «Уся Україна – суцільний Майдан» (знаковий топонімікон поезії Майдану). *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія «Філологічні науки (мовознавство)». 2019. № 11. С. 133–139. URL: <http://journals.uran.ua/index.php/2312-6353/article/view/175434> (дата звернення: 22.10.2019).

- Таран А. А. Мова протесту в сучасних українських реаліях. *Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки»*. 2014. № 27. С. 96–104.
- Тищенко О. Мова Помаранчевої революції. *Українська мова*. 2005. № 4. С. 77–87.
- Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія. Хмельницький : Авіст, 2008. 567 с. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/4383> (дата звернення: 8.09.2019).
- Химик В. Майдан как феномен русской и восточнославянской языковой действительности. *Политическая лингвистика*. 2015. Вып. 3 (53). С. 57–63. URL: <https://mgimo.ru/upload/iblock/332.pdf> (дата обращения: 8.09.2019).
- Южакова О. І. Семантичне спотворення слів української мови у ХХ столітті на підставі семантичного дослідження одиниць *площа і майдан*. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2016. Т. IV (20). Вип. 85. С. 80–84.

YULIYA BRAILKO

THE SEMANTIC PARADIGM OF THE ONYM MAIDAN IN UKRAINIAN POETIC DISCOURSE

Recent socio-political events in Ukraine have led to the occurrence and active functioning of onym Maidan not only in Ukrainian but also in other languages. Linguistics attests to the numerous studies devoted to the analysis of the development of its meanings and word-forming potential. However, an artistic discourse remains on the periphery of research, in particular, a poetic one. It is known that poetic discourse consistently reflects linguistic dynamics.

Because of this, the topic of our paper is relevant. The purpose of the paper is to analyze the semantic interpretations of onym Maidan in the language of Ukrainian poetry.

Considering general language trends, we have explored the semantic paradigm of toponym Maidan in Ukrainian poetic discourse. It has been found that most of the approximately 300 recorded artistic uses of this toponym attest to the representation of the specific localized meaning “Independence Square – the main square of Kyiv” with simultaneous updating of the meaning “revolution” / “people’s protest” and time-bound, sometimes tentatively. In poetry, such locative meanings as the “place of death”, which is an extralinguistic factor, are also actualized.

The studied toponym can also function as a choronym in an artistic text. An update on the eventual semantics of the choronym Maidan makes it possible to associate it with the precedent toponym Kruty, which underlies the significant components of “national tragedy”, “place of battle”.

In a metonymic way, the meaning of the oikochoronym Maidan as “protesters” was formed.

The poetic reflection of the usual tendencies of the transformation of onym Maidan into a general noun is the generation of symbolic meanings (freedom, patriotism, sacrifice, dignity, indomitable spirit, the beginning of a new life, etc.), the acquisition of sacred connotations. The grammatical factor contributes to the symbolization of the proper name Maidan, in particular, its use in an uncharacteristic plural form.

In general, the research made it possible to prove that onym Maidan became an essential component of the Ukrainian poetic discourse, actively functioning as a textual and paratextual element. We attest to the development of its associative aura due to individual-author additions that largely transform onym Maidan into a general noun.

Key words: Ukrainian poetic discourse; onym; toponym; choronym; oikochoronym; urbanonym; agronym; Maidan.

REFERENCES

- Dem'ianenko, V. (2015). Maidan [Maidan]. In V. P. Kotsura, O. I. Potapenko, V. V. Kuibidy (Eds.), *Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy [Encyclopedic Dictionary of Culture Symbols of Ukraine]* (pp. 469-475). Korsun-Shevchenkivskyi: FOP Havryshenko V. M. [in Ukrainian].
- Himik, V. (2015). Majdan kak fenomen russkoj i vostochnoslavjanskoj jazykovoj dejstvitel'nosti [Maidan as a phenomenon of Russian and East Slavic linguistic reality]. *Politicheskaja lingvistika [Political linguistics]*, 3 (53), 57-63. Retrieved from <https://mgimo.ru/upload/iblock/332.pdf> [in Russian].
- Hryshko, O. P. (2017). *Verbalizatsiia ukrainskoi mentalnosti v khudozhnomu dyskursi kintsia XX – pochatku XX stolit [The verbalization of the Ukrainian mentality in the artistic discourse of the late XX – early XXI centuries]* (Extended abstract of PhD diss.). Zaporizkyi natsionalnyi universytet. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Kalyta, O. (2017). Zasoby poliarizatsii mifologizovanykh obraziv u “Virshakh z Maidanu” Dmytra Pavlychka [Means of polarization of mythologized images in “Poems from the Maidan” by Dmytro Pavlychko]. *Dyvoslovo [The Wonder Word]*, 2, 38-41 [in Ukrainian].
- Kutsenko, V. (2006). Otsinnyi potentsial ideolohichno markovanoi leksyky v suchasnomu ukrainskomu politychnomu dyskursi [Estimated potential of the ideologically marked vocabulary in modern Ukrainian political discourse]. *Linhvistychni studii [Linguistic Studies]*, 14, 188-193 [in Ukrainian].
- Krasavina, V. (2015). Vid maidanu do Maidanu [From the square to the Maidan]. *Kultura slova [The Word Culture]*, 82, 102-108 [in Ukrainian].
- Maliuha, N. M. (2006). Ploshcha Svobody v Kharkovi, maidan Nezalezhnosti v Kyievi: sproba kontseptualnoho analizu [Freedom Square in Kharkiv, Independence Square in Kiev: An attempt at conceptual analysis]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu [Scientific Bulletin of Kherson State University]*. Seriya “Linhvistyka”, IV, 173-177 [in Ukrainian].
- Nikolenko, N. I. (2007). O funkcionirovanii ukrainskikh leksem «pomaranchevyj», «majdan» v russkom jazyke [On the functioning of Ukrainian lexemes “orange”, “Maidan” in the Russian language]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo [Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University]*. Serija «Filologija», 20 (59), 1, 179-185 [in Russian].
- Ozerova, N. H. (2010). Mizhmovna vzaiemodiia v suchasnomu rosiiskomu hazetnomu dyskursi [Inter-lingual interaction in contemporary Russian newspaper discourse]. *Movoznavstvo [Linguistics]*, 4-5, 40-46 [in Ukrainian].

- Polishchuk, N. (2016). Leksyka Maidanu na storinkakh ukrainskoi presy [Maidan vocabulary on the pages of the Ukrainian press]. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, IV, 141-147 [in Ukrainian].
- Polishchuk, N. O. (2019). *Terminoleksyka yak dzherelo onovlennia hazetnoho tekstu (na materialii hazet pershykh desiatylyt XXI st.)* [Terminology as a source for updating newspaper text (based on newspaper material of the first decades of the 21st century)] (Extended abstract of PhD diss.). Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. Lviv [in Ukrainian].
- Polishchuk, N. (2014). Terminolohichna leksyka Maidanu (na materialakh hazet "Dzerkalo tyzhnia", "Ukrainska pravda", "Hazeta po-ukrainsky", "Vysokyi Zamok" [The terminological vocabulary of the Maidan (on the materials of the newspapers "Mirror of the Week", "Ukrainian Truth", "Newspaper in Ukrainian", "High Castle"). *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»* [Journal of Lviv Polytechnic National University]. *Problemy ukrainskoi terminolohii*, 791, 138-143 [in Ukrainian].
- Poljakova, T. (2014). Funkcionirovanie ukrainizma majdan v russkom politicheskom mediadiskurse [The functioning of the Ukrainian word Maidan in the Russian political media discourse]. *Politicheskaja lingvistika* [Political linguistics], 4 (50), 173-179. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/funktsionirovanie-ukrainizma-majdan-v-russkom-politicheskom-mediadiskurse> [in Russian].
- Redkva, M. (2015). Leksema maidan u dyskursi ukrainskoho mista v period istorychnykh zmin [The lexeme Maidan in the discourse of the Ukrainian city in the period of historical changes]. In K. Glinianowicz, K. Kotyńska (Eds.), *Obce/swoje. Miasto i wieś w literaturze i kulturze ukraińskiej XX–XXI wiek* [A City and a village in Ukrainian literature and culture of the 20th and 21st Centuries] (pp. 259-269). Kraków. Retrieved from <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/19678/file.pdf> [in Ukrainian].
- Sabolova, D. (2018). Novoobrazovaniya na baze leksicheskoy edinicy MAJDAN v internet-prostranstve [New units based on the lexical unit MAJDAN on the Internet]. *Rusin* [Rusin], 52, 207-220. Retrieved from <http://journals.tsu.ru/uploads/import/1733/files/52-02-207.pdf> [in Russian].
- Segal, N. A. Prostranstvennye toponimy v slovare i tekste [Spatial toponyms in the vocabulary and text]. In *Lingvokognitologija i movni strukturi* [Linguocognitology and linguistic structures]: materiali I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 67-71). Dnipropetrovs'k [in Russian].
- Skab, M., & Tymkiv, N. (2018). Kontsept MAJDAN yak pasionarna linhvomentalna odyntysia [MAJDAN concept as a passive linguistic unit]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu* [Scientific Bulletin of Chernivtsi University]. *Romano-slovianskyi dyskurs*, 807, 78-83 [in Ukrainian].
- Smirnova, T. N. (2017). Zaimstvovannye koncepty v blizkorodstvennykh jazikah (MAJDAN) [Borrowed concepts in closely related languages (MAJDAN)]. *Visnyk Harkivskogo nacional'nogo universytetu imeni V. N. Karazina* [The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University]. Serija «Filologija», 77, 55-57 [in Russian].
- Stepanenko, M. (2015). Ukrainska mova i suspilno-politychni transformatsii sohodennia [The Ukrainian language and social and political transformation of the present]. *Ukrainska mova* [The Ukrainian language.], 2, 3-23 [in Ukrainian].
- Stetsyk, M. S., & Baranska, S. V. (2019). «Usia Ukraina – sutsilnyi Maidan» (znakovi toponimikon poezii Maidanu) ["The whole Ukraine is the solid Maidan" (the iconic toponymicon of Maidan poetry)]. *Naukovyi visnyk Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka* [Research Journal of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University]. Serija "Filolohichni nauky (movoznavstvo)", 11, 133-139. Retrieved from <http://journals.uran.ua/index.php/2312-6353/article/view/175434> [in Ukrainian].
- Taran, A. A. (2014). Mova protestu v suchasnykh ukrainskykh realiiakh [The language of protest in modern Ukrainian realities]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu* [Scientific Bulletin of Chernivtsi University]. Serija "Filolohichni nauky", 27, 96-104 [in Ukrainian].
- Tyshchenko, O. (2005). Mova Pomaranchevoi revoliutsii [The language of the Orange Revolution]. *Ukrainska mova* [The Ukrainian language], 4, 77-87 [in Ukrainian].
- Torchynskyi, M. M. (2008). *Struktura onimnoho prostoru ukrainskoi movy* [Structure of the Ukrainian language onym space]. Khmelnytskyi: Avist. Retrieved from <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/4383> [in Ukrainian].
- Yuzhakova, O. I. (2016). Semantychne spotvorennia sliv ukrainskoi movy u XX stolitti na pidstavi semantychnoho doslidzhennia odyntys ploscha i maidan [Semantic word formation of the Ukrainian language in the twentieth century on the basis of semantic study of the units squares and maidan]. *Science and Education a New Dimension*. Philology, IV (20), 85, 80-84 [in Ukrainian].
- Zhyly, T. (2005). "Na maidani kolo tserkovy revoliutsiia ide!.." ["On the square near the church, the revolution is coming!.."]. *Ukrainska mova* [The Ukrainian Language], 4, 88-93 [in Ukrainian].
- Zhyly, T. (2017). Semantychni zminy leksemy Maidan u suchasni presy [Semantic changes in the Maidan lexeme in today's media.]. *Slov'ianski movy: istoriia ta suchasnist* [The Slavic Languages: History and Modernity] (Is. 2, pp. 36-37). Uman : FOP Zhovtyi O. O. [in Ukrainian].

Отримано 15.12.2019 р.